

*И вечно ще се вей там,
и вечно ще се лей там
светата родна реч –
дор слънцето изгрява,
дори в десница здрава
грей българския меч!*

Когато пристига вестта за освобождаването на Охрид (ноември 1915 г.), Вазов пише стихотворението „Охридско езеро“, публикувано в сборника „Песни за Македония“. Лирическият герой на това произведение мечтае за вихрени крила, за да полети към родното езеро, за да слуша в пляска на вълните му светите легенди на милата старина, да усети великия дух на българския цар Самуил, управлявал тези земи през X–XI в., укрепвал и разширявал българската държава, нанасял тежки поражения на войските на византийския император Василий II. Това произведение е посветено както на славното минало на България, така и на победите на българските войски през Първата световна война. По мнението на поета, подвизите на великите прадеди трябва да вдъхновяват съвременните герои. В стихотворението „Радостта на сенките“ (февруари 1916 г., сборникът „Песни за Македония“) лирическият герой призовава духа на цар Самуил:

*Но чувам викове победи.
Потомство ново се роди!
Я ставай, Самуиле бледни,
войските пак си поведи!*

И духът на Паисий Хилендарски сякаш възкръсва за нов живот. Той е готов да допълни своята история:

*Но днес ухо ми песни слуша!
Смилал се, виждам, Бог за нас...
Ех, час велик, да стана аз
историята си да допиша.*

Сенките на братя Миладинови също се радват на освобождаването на Македония. Димитър и Константин Миладинови, родом от Македония, през 1861 г. съставят и издават сборника „Български народни песни“, който полага началото на изучаването на българския фолклор. Борбата на братя Миладинови срещу турско-властичеството и надмощието на гръцкото духовенство завършва с вкарването им в затвора, където те, както се предполага, са отровени. Възхитен от подвига на братята, Вазов още през 1882 г. им посвещава стихотворение, после включено в поетичния цикъл „Епопея на забравените“:

*А бедните братя в предсмъртни страданья
изпущаха своите последни стенанья.
И вече обзети от гробния хлад,
те пращаха сбогом на божия свят
и шушнях тихо с гаснееща сила:
„Как много те любим, Българю мила!“*